

مبارک و بیک

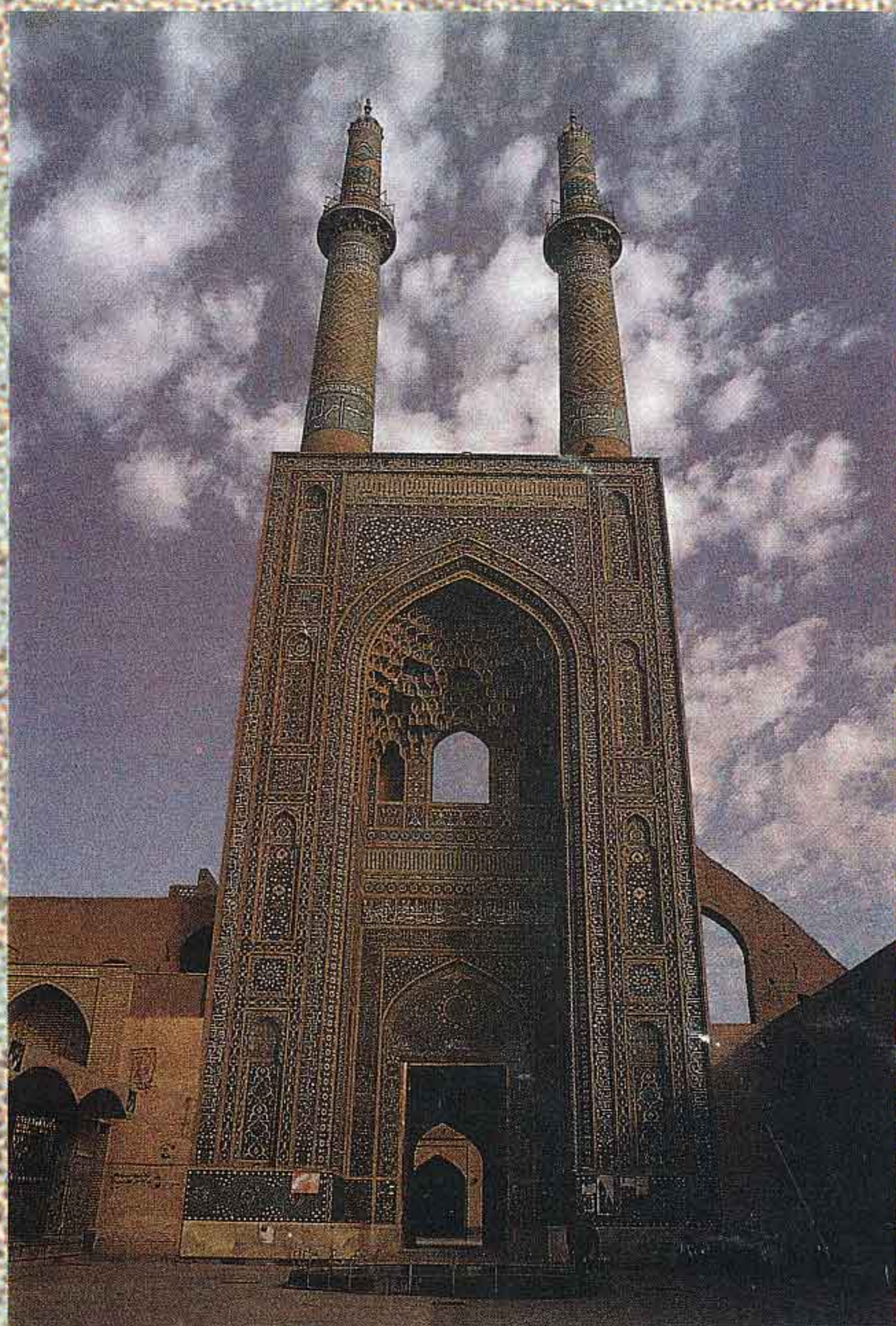
وقف

فصلنامه فرهنگی، تحقیقی، اجتماعی و تاریخی

سال هفتم، پاییز ۱۳۷۸ شماره ۲۷
۱۸۴ صفحه - قیمت ۳۵۰ تومان

در این شماره می خوانید:

- تجربیات جمهوری اسلامی ایران در زمینه وقف
- نقش نظام اسلامی در مدیریت مساجد
- ارزش الفاظ در انعقاد معاملات
- تولیت وقف و مدیریت دولتی
- احکام و قوانین وقف در کشورهای مصر، لبنان و کویت
- وقف در خدمت نهادهای علمی - آموزشی

با آثار و گفتاری از:

سید عطاءالله مهاجرانی / محمد علی نظام زاده / محمد ابراهیم جناتی / نورالله کسائی / داهی الفضلی / مهدی جهانی / سید حسین امیدبانی / سید ناصر هاشم زاده / محمود احمد مهدی / محمد جعفری هرندی / صادق عبادی / نادر ریاحی / جلیل قنواتی / رحیم نوبهار / محمد مهدی محمودی

فهرست

صفحه	عنوان
۴	سر مقاله (وقف در گذر تجربه) / محمد علی خسروی
	فصل اول
۶	سخنرانی سید عطاء الله مهاجرانی
۸	تجربیات جمهوری اسلامی ایران در زمینه وقف / محمد علی نظام زاده
۱۶	ساختار تاریخی نظام اجتماعی، اقتصادی و تشکیلاتی وقف / دکتر داهی الفضلی
۲۴	بنیادها و مؤسسات خیریه غیر وقفی در ایران / صادق عبادی
۳۴	بررسی وقف / محمد ابراهیم جناتی
۴۴	وقف در خدمت نهادهای علمی - آموزشی / دکتر نورالله کسائی
۵۰	ربع رشیدی، مجتمع بزرگ وقفی، علمی و آموزشی در تبریز / سید حسین امید یانی
۷۲	نگاهی به موقوفات آستان قدس رضوی / مرکز خراسان شناسی
۷۶	بنیاد فرهنگی البرز / سید ناصر هاشم زاده
۸۲	موقوفه محمد نمازی / نادر ریاحی
۹۲	موقوفات خراسان / دکتر مهدی جهانی
۱۰۳	نظارت بر وقف در حقوق ایران، مصر و ترکیه / گروه تحقیق مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهردانش
۱۱۸	تجربه احیای وقف در کشور کویت / دکتر داهی الفضلی
۱۳۲	نقش بانک توسعه اسلامی در بهره‌وری موقوفات / دکتر محمود احمد مهدی
۱۴۰	تولیت وقف و مدیریت دولتی / محمد جعفری هرنندی
۱۴۸	احکام و قوانین وقف در کشورهای مصر، لبنان و کویت / دکتر داهی الفضلی
	فصل دوم
۱۶۴	ارزش الفاظ در انعقاد معاملات (۲) / جلیل قنواتی
۱۷۳	مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی / محمد مهدی محمودی
۱۷۶	نقش نظام اسلامی در مدیریت مساجد (قسمت دوم) / رحیم نوبهار

مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی

محمد مهدی محمودی *

اشاره:

عرصه فرهنگ و تمدن بشر چنان گسترده و پهناور است که کشف بسیاری از زوایای آن تا کنون میسر نگشته است و احاطه بر آن در آینده نزدیک نیز ممکن نخواهد بود، اما کوشش در راه شناخت آن و نیز شناساندن آن به جویندگان حقیقت و وظیفه انسانی بزرگی است که با همه دشواریهایش ثمرات عظیم در پی خواهد داشت. در این عرصه آنچه به همت ملتهای مصر، چین، یونان، روم، ایران و هند به وجود آمده، در تاریخ تمدن جهان و سیر اندیشه بشری به سوی کمال و رشد، سهمی بزرگ و جایگاهی خاص داشته است، اما فرهنگ اسلامی با اینکه در پی آنها و دیرتر از آنها پدید آمد، در زمانی کوتاه بخش بزرگی از جهان را در برگرفت و دیری نگذشت که یکی از نیرومندترین عوامل در تحولات تاریخ جهان شد و بسیاری از فرهنگها و تمدنهای دیگر را تحت الشعاع خود قرار داد. این فرهنگ ساخته و پرداخته ذوق و اندیشه دانشوران، متفکران و هنرمندان ملت‌هایی است که در جامعه بزرگ اسلامی و بر بنیاد تفکر و جهان بینی آن، به آفرینش آثار فرهنگی پرداخته‌اند.

رشد علوم و معارف در جوامع اسلامی و احساس نیاز به مجموعه‌هایی که جامع اطلاعاتی درباره کلیات علوم رایج در زمان، و شامل موضوعات، تعاریف و مصطلحات آن علوم باشند، موجب شد که برخی از دانشمندان به تدوین یک سلسله کتب عمومی در این زمینه‌ها پردازند. احصاء العلوم فارابی، مفاتیح العلوم خوارزمی، جامع العلوم فخرالدین رازی، درة التاج قطب‌الدین شیرازی، نفائس الفنون شمس‌الدین آملی، کشاف اصطلاحات الفنون تهانوی و دهها مجموعه کوچک و بزرگ دیگر از این جمله‌اند. در آغاز سده ۱۴ق/۲۰م برخی از خاورشناسان با همکاری تنی چند از نویسندگان اسلامی به تدوین مجموعه‌ای با عنوان «دائرة المعارف اسلام» (Encyclopedia of Islam) دست زدند که در ۱۹۳۶م به انجام رسید و اندکی بعد انتشار و ویرایش دوم آن آغاز شد. این مجموعه هر چند با روشی علمی تهیه می‌شود، اما پاسخگوی نیازهای جوامع اسلامی نیست و ما باید خود با روشی نوین و علمی به این کار بزرگ همت گماریم و بر ساحت گسترده فرهنگ اسلامی پرتوی تازه افکنیم. مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی برای تحقق این مقصود در اسفند ماه ۱۳۶۲ تأسیس شد و پی‌ریزی سازمانی علمی، پرورش پژوهندگان متخصص، فراهم آوردن منابع تحقیق و تدوین دائرة المعارفهای اسلامی عمومی و تخصصی، نیز بنای ساختمانی مناسب برای این کار را در رأس برنامه‌های خود قرار داد. اینک که قریب ۱۵ سال از آن تاریخ می‌گذرد، این برنامه‌ها به نحوی

رضایت بخش پیش رفته است. سازمان علمی مرکز از وزین تزیین سازمانهای علمی است و روز به روز کامل تر می شود. شماری از استادان برجسته ایران در این مرکز عضویت دارند و بسیاری از محققان و پژوهشگرانی که در این سازمان به تحقیق و تألیف مشغولند، در همین مرکز پرورش یافته، و تجربه ها و اطلاعات لازم را کسب کرده اند. فراهم آوردن منابع تحقیق نیز در طول چندین سال گذشته به خوبی پیش رفته است و هم اکنون مرکز دارای کتابخانه ای است که یکی از گران قدرترین سرمایه های علمی و فرهنگی کشور است و شامل چند صد هزار جلد کتاب چاپی، خطی و عکسی و نیز اسناد و میکروفیلمهایی است که از سراسر ایران و نقاط مختلف جهان گردآوری شده است. اینک خدای بزرگ را سپاس می گزاریم که بخشی از بنای مرکز نیز با کتابخانه ای به گنجایش ۲ میلیون جلد کتاب و محل کار ۸۰۰ محقق به پایان رسیده است.

اثر تلفیق کارهای طراحی و اجرا و عدم وجود طرح جامع و نهائی مجموعه، پروژه متوقف و پس از حدود سه سال، در ۱۳۷۲ گروه فنی جدید مسؤلیت کامل آن را به عهده گرفت و مجدداً فعالیت آغاز شد.

بازنگری طراحی معماری ساختمان مرکزی و هماهنگی آن با بخشهای تأسیسات مکانیکی و برقی از اولویت کار گروه جدید بود. طراحی معماری مجموعه و هماهنگی آن با بخشهای سازه و تأسیسات به همت نگارنده و همکارانش انجام شد. این فعالیت در آغاز با بازنگری طراحی ساختمان مرکزی و سپس طراحی معماری ساختمان شماره دو و طراحی محوطه و فضای سبز ادامه یافت.

بنابر این از سال ۱۳۷۲ با تشکیل جلسات مستمر سه گروه معماری و سازه و تأسیسات و همیشه با حضور آقای سید کاظم موسوی بجنوردی مؤسس مرکز و آقای مهندس علی انصاری سرپرست پروژه برگزار می شد.

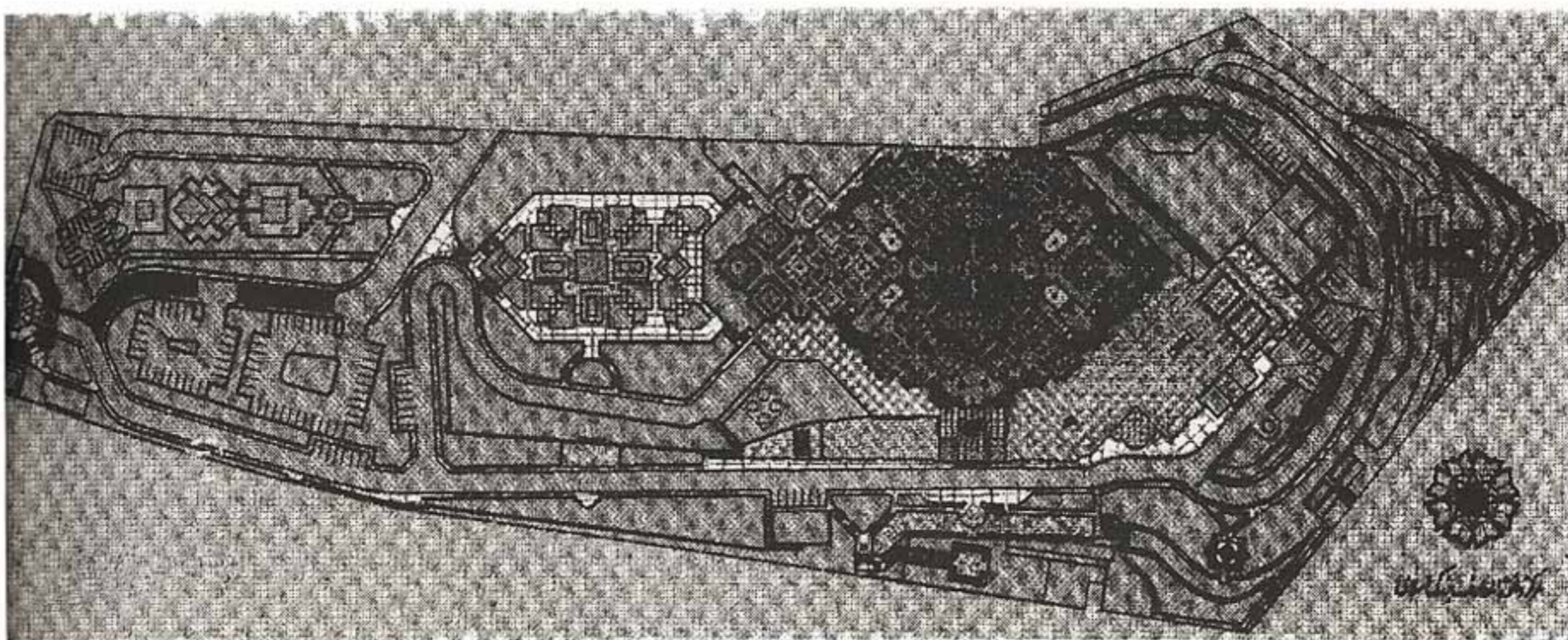
عملیات اجرایی پروژه به روش امانی انجام شد. به دلیل کاربری تخصصی این مجموعه که در ایران برای اولین بار چنین ساختمانی به منظور تدوین دائرةالمعارف بنامی گردید از تجربیات محققین و مدیریت مرکز بهره گیری فراوان به عمل آمد تا مجموعه در عین زیبایی و رعایت مسائل فنی دارای عملکرد صحیح نیز باشد. لذا اکثر مبلمان ثابت و غیر ثابت داخلی مجموعه به طور اختصاصی طراحی و با امکانات موجود کارگاه اجرا گردید. نتیجه این امر رعایت فرم و عملکرد درست و نیز اقتصادی بودن آن است.

ساختمان مرکزی و ساختمان شماره دو که هر کدام

در تاریخ ۲۴ فروردین ۱۳۷۸ و در ایام باسعادت عید غدیر خم ساختمان کتابخانه و بخشهای پژوهشی مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی توسط جناب آقای سید محمد خاتمی ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران افتتاح گردید.

مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی در اسفند ۱۳۶۲ با هدف تألیف دائرةالمعارفهای اسلامی، تخصصی و عمومی فعالیت علمی پژوهشی خود را آغاز نمود. [در سال ۱۳۶۵ زمین به منظور احداث ساختمان مرکز دائرةالمعارف در کاشانک - اول جاده دارآباد - انتخاب گردید. با توجه به منطقه شمیران و خصوصاً کاشانک که زلزله خیز می باشد، مطالعاتی در این خصوص توسط متخصصان انجام و همچنین گزارشهای لازم تهیه گردید و نهایتاً با وجود اختلاف نظر در مورد احداث و یا عدم احداث بنا در این محل، آقای مهندس معین فر با تأیید زمین مورد نظر جهت احداث بنا مسؤلیت طراحی و محاسبات سازه ساختمان را عهده دار گردید و پیشنهاد ایشان از نظر طراحی سازه بلوکهای جداگانه ای بود که با درز زلزله کنار هم قرار گرفته اند و ابعاد هر بلوک ۱۱x۱۱ و به ارتفاع ۱۰ متر می باشد. ساختار بنا طوری است که سازه صلب امکان تغییر شکل را در هر بلوک به هنگام زلزله از میان برده است. سقف از تعدادی وافل های به عمق ۲۵ سانتی متر تشکیل شده و چراغهایی در داخل آن تعبیه شده است.

پس از عملیات خاکبرداری اجرای بخشی از کارهای بتونی آغاز گردید و بدلیل بروز مشکلات بوجود آمده در

و همچنین عملکرد فرهنگی اسلامی ایرانی، مجموعه طراحی و اجرا گردیده است. در داخل و خارج بنا نازک کاری خاصی دیده نمی شود و همان بتون ساختمانی به صورت نمایان باقی مانده است. در کفسازی از موزاییک در جا و با فرمهای اسلیمی هندسی و رنگهای متنوع استفاده شده است. با وجود رعایت تمامی مسائل فنی، کاربردی و ایمنی و نیز با در نظر گرفتن معیارهای معماری با هویت، هزینه های اجرا بسیار مناسب بوده است.

در زمان افتتاح، مجموعه دارای ۳۵۰ هزار جلد کتاب چاپی، ۱۸۹۸ عنوان مجله، ۱۰۱۱۸ مجموعه عکسی و خطی، ۱۱۲۹ حلقه میکروفیلم، ۳۸۹۴ قطعه اسلاید و عکس و ۱۰۰۰۰ برگ اسناد و نامه های تاریخی بوده که هر روز به تعداد آنها اضافه می گردد. بخشهای علمی آن نیز شامل ۱۶ بخش است که در هر کدام محققان بنام، مشغول تحقیق و تدوین دائرةالمعارفهای گوناگون هستند.

به طور خلاصه می توان گفت ساختمان مرکزی شامل دو بخش عمده مخازن کتابخانه و مراکز تحقیقاتی به این شرح است:

۱. کتابخانه مرکزی، که از چهار مخزن مجزا تشکیل شده است:

- الف. مخزن کتابخانه مرکزی (سیستم باز)، که با سیستم LC تنظیم شده، و شامل ۳۲ واحد مجزا است.
- ب. مخزن مجلات (سیستم بسته)؛
- ج. مخزن فهرست نویسی، که در جنب آن بخشهای فنی و اداری کتابخانه نیز قرار دارد.
- د. مخزن کتابهای خطی، عکسی، میکروفیلم و نیز کتابهای ذی قیمت، نایاب و نسخه های سنگی (سیستم بسته).

مجموعه مخازن در طبقات همکف و اول قرار دارد.

۲. مراکز تحقیقاتی ساختمان مرکزی، که در طبقه دوم واقع است و همانطور که گفته شد از ۱۶ بخش به صورت مجزا تشکیل شده اند. هر بخش شامل ۷ اتاق هر کدام برای یک محقق و نیز فضای عمومی جهت جلسات گروه می باشد. هر بخش، از یک کتابخانه اختصاصی برخوردار است. بخش مدیریت، تالار امیرالمؤمنین (ع)، تالار هیأت علمی و اتاق پذیرایی از دیگر بخشهای این طبقه است.

سه طبقه می باشد به دلیل هماهنگی با شیب طبیعی زمین در کنار هم قرار گرفته و بام ساختمان شماره دو حیاط ساختمان مرکزی شده است و در مجموع برابر ۳۰ هزار متر مربع مساحت دارند.

نمای دیوارهای داخلی و بیرونی همان بتون اجرا شده است که دقت عمل مراحل اجرایی را نشان می دهد. از نظر وسعت و حجم، از بناهای مهم اکسپوز در ایران است.

طراحی تأسیسات این بنای عظیم با کاربری بسیار مهم از اهمیت ویژه ای برخوردار است و هماهنگی آن با بخش معماری نیز به همان اندازه با ارزش می باشد.

سیستم گرمایش و سرمایش مجموعه با موتورخانه مرکزی به صورت پاشش هوا از طریق هواسازهاست که با فیلترهای مخصوص گرد و غبار و رطوبت قابل کنترل است. همچنین سیستم اعلام حریق و اطفاء حریق مناسب خصوصاً جهت کتب خطی و نفیس پیش بینی شده است. سیستم شبکه کامپیوتر، ساختمان را به مجموعه ای هوشمند تبدیل نموده است.

با توجه به عملکرد کتابخانه و حساس بودن مسأله آب در فضای کتابخانه که بایستی در هیچ شرایطی لطمه به کتاب وارد نشود، چهار رایزر در کل مجموعه پیش بینی شده و کاملاً از کتابخانه جدا می باشد و کلیه سیستم های تأسیساتی از طریق کانالهای آدم رو که طول آنها به صدها متر می رسد به این چهار رایزر دسترسی پیدا می کند. در بخش معماری داخلی بنا و به منظور ایجاد فضاهای آرام و فرهنگی و نیز اسلامی، از فرمهای اسلیمی و رنگها و مصالح خاص استفاده شده است که در عین وقار، لطافت را نیز به همراه دارد. بهترین تزئین مجموعه را می توان کتاب نامید.

برای طراحی داخلی بخش مخازن کتاب تأکید بر رعایت محورهای دید و چشم انداز مناسب چنان است که به گفته خود محققان مخزن را به «نمایشگاه کتاب» تبدیل نموده است.

در بخش هیأت علمی، طراحی معماری داخلی در جهت آرامش و رعایت مسأله آکوستیک فضا می باشد و این امر از طریق انتخاب مصالح و رنگ و فرم آنها میسر شده است.

محوطه سازی نیز با توجه به فرم و شیب طبیعی زمین

Waqf, Mirath-e Javidan

A Cultural, Social & Historical Quarterly

Published by:

Awqaf and Charity Organization
of Islamic Republic of Iran

Vol. 7, No. 3 Autumn

1378 A.H. (1999, A.D.)

Adress: Tehran - P. O. Box: 11365 - 6738

الوقف، التراث الخالد

فصلية تعنى بالدراسات الثقافية، الاجتماعية والتاريخية

تصدر عن مديرية الاوقاف والشؤون الخيرية

في الجمهورية الاسلامية الايرانية

السنة السابعة العدد الثالث.

الخريف ١٣٧٨ هـ.ش / ١٤٢٠ هـ.ق

العنوان: طهران - صندوق البريد رقم ١١٣٦٥-٦٧٣٨

سازمان اوقاف و امور خيريّه